

De Hond in de Chinese taal

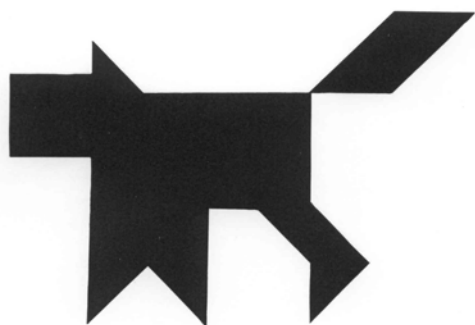
De hond in de Chinese taal

Zo vlak voor het eind van het Jaar van de Hond willen we, als laatste 'kwispel', een stukje wijden aan wat weetjes over het gebruik van het woord 'hond' in de Chinese taal en een paar spreekwoorden en gezegden nader toelichten.

Voor het woord 'hond' hebben de Chinezen twee karakters: ch'uan 犬 [quan] en kou 狗 [gou]. Het eerste karakter is het oudste en wordt meestal in literaire context gebruikt. Het tweede karakter wordt gebruikt om simpelweg een hond aan te duiden en is een standaard achtervoegsel bij diverse soortnamen. Het tweede karakter wordt ook gebruikt voor iets afkeurenswaardigs of minderwaardigs, dan wel voor ruwe, onbeschaafde of domme (ongelukte) zaken.

Confucius heeft gezegd: “視犬之字如畫狗也” [视犬之字如画狗也 shi quan zhi zi ruhua gou ye] (Een hond vertoont erg veel overeenkomst met het karakter voor hond). En inderdaad, als men naar het karakter 犬 kijkt, ziet men bijna het staartje kwispelen. Het karakter werd in samengestelde karakters afgekort tot 犭 en één van die samengestelde karakters is 狗, het standaardkarakter voor hond. Toch zit daar etymologisch een interessant aspect in: naast 犭 zien we een haak 勹 met daarin een 'mond' 口 en wij zijn er dan ook redelijk zeker van dat dit oorspronkelijk 'kettinghond' betekende. Deze waakhonden zaten dag en nacht aan een haak vastgebonden en konden dan ook alleen maar blaffen, ze werden slecht behandeld, waren vaak vals geworden en ze zagen er meestal ook niet zo fris uit. Het karakter 犬 zien we in bijna alle gevallen gebruikt voor een loslopende of 'vrije' hond, die - in vergelijking tot de kettinghond - natuurlijk een uitstraling had die veel trotser, vrolijker en nobeler was.

Witte wolk, grijze hond. 白雲蒼狗 [白云苍狗 bai yun cang gou]. De uitdrukking wordt gebruikt om aan te geven dat het kan verkeren in menselijke relaties. Zij is ontleend aan een gedicht van Du Fu (Tang-dynastie 618 - 907) waarin hij beschrijft hoe een mooie witte wolk waar hij naar kijkt in een paar minuten de vorm aanneemt van een grijze hond.

Hond-Paard. 犬馬 [犬马 quan ma]. Vroeger placht men een hooggeplaatste aan te spreken met veel plichtplegingen en voor het persoonlijk voornaamwoord 'ik' gebruikte men ook wel deze term. De oorsprong van dit gebruik is onduidelijk. Enerzijds kan het namelijk gelezen worden als 'gelijk honden en paarden' in de zin van betrouwbaar en met veel uithoudingsvermogen, maar anderzijds als 'slechts nodig om het doel te bereiken'. Vooral de laatste interpretatie werd populair en is in veel westerse werken vertaald als 'nederig', 'onwaardig',

etc. Gangbare vormen hiervan zijn: 'mijn armzalige pogingen of mijn armzalige arbeid' 犬馬之勞 [犬马之劳 quan ma zhi lao] en 'mijn waardeloze leven' 犬馬之命 [犬马之命 quan ma zhi ming].

Een variant hierop wordt gevormd door 'Hond-Paard-Hart' 犬馬之心 [犬马之心 quanmazhixin].

Hiervan kennen we wel de ontstaansgeschiedenis: Chi An 汲黯 [Ji An] leefde in de tweede eeuw voor onze jaartelling en bood met deze term zijn trouw aan bij keizer Wu. In sommige vertalingen zien we dit terug als 'trouw als een hond en/of een paard'. Bekende varianten hierop zijn: 'Hond-Paard-Oprechtheid' 犬馬之誠 [犬马之诚 quanmazhicheng] uit de vijfde eeuw en 'Hond-Paard-Passie/Emotie' 犬馬之情 [犬马之情 quanmazhiqing] uit de Liu Sung dynastie (420 - 479).

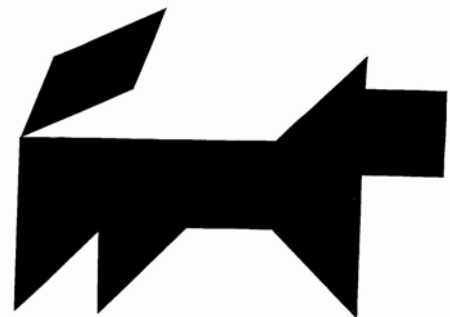
Hond-Paard-Verzorgen. 犬馬之養 [犬马之养 quanmazhiyang]. Deze uitdrukking wordt toegeschreven aan Confucius, die hiermee duidelijk wilde maken dat men zorgzaamheid van kinderen naar ouders ook kon waarnemen bij dieren, maar dat je als mens daar ook eerbied bij moest tonen. Meestal wordt dit citaat aangehaald om smalend aan te geven dat iemand wel doet wat er van hem of haar verwacht wordt, maar dat dit zonder de juiste attitude gebeurt.

Hond-Paard-Tanden. 犬馬之齒 [犬马之齿 quanmazhichi]. De beroemde maarschalk Chao Ch'ung-kuo [Zhao Chongguo] die leefde van 137 tot 53 voor Christus en die zelfs een plaatsje verwierf in het boek 'De kunst van het oorlogsvoeren' (van Sun Tsu) zou deze term gebruikt hebben om op zekere dag zijn leeftijd aan te geven (een paard en een hond werden volgens de biologische standaard destijds samen niet ouder dan 76 jaar). Een variant hierop verscheen ruim twee eeuwen later als: Hond-Paard-Jaar 犬馬之年 [犬马之年 quanmazinian].

Hond-Paard-Vastberaden. 犬馬之沈決 [犬马之沈决 quanmazi hujue]. Een generaal zou eens zo'n tweeduizend jaar geleden hebben gezegd dat er maar weinig mannen waren die (gelijk hond en paard) trouw genoeg waren om zichzelf van kant te maken door gif te slikken of zich in het zwaard te storten. Het wordt nu gebruikt om iemand aan te duiden die moedig en vastberaden genoeg is om een gewaagd plan uit te voeren.

Een hond in Shu blaft naar de zon. 蜀犬吠日 [shu quan fei ri]. Volgens Han Yu 韓愈 [韩愈], een vermaard staatsman, filosoof en dichter die leefde van 768 tot 824 was Shu een stad in Sichuan (het karakter wordt ook wel gebruikt voor de provincie Sichuan als geheel). Volgens hem was de stad omgeven door hoge bergen waardoor er bijna nooit zonlicht kwam. Het regende er ook vreselijk veel en als de zon zich al eens liet zien dan blaften de honden vanwege het feit dat het zo'n ongewoon fenomeen was. De term is nu nog in zwang om aan te geven dat iemand zich vreselijk druk maakt om niets of omdat hij of zij zich opwindt, maar gewoon niet begrijpt waar het om gaat. Soms worden alleen de laatste twee karakters (blaffen naar de zon) gebruikt.

Een hond uit Guangdong blaft naar de sneeuw 粵犬吠雪 [粵犬吠雪 yuequanfeixue] is een bekende variant hierop, maar valt wat milder uit omdat er nu eenmaal zelden sneeuw valt in de provincie Guangdong.

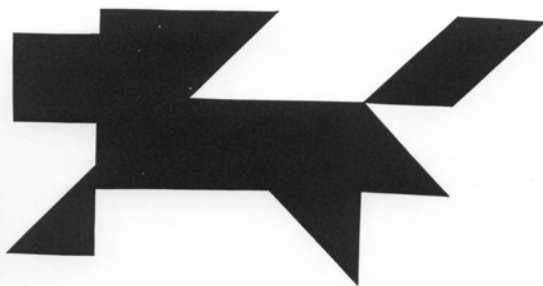

Een tijger als hond schilderen. 畫虎類犬 [画虎类犬 hua hu lei quan]. Ook dit gezegde kan zich beroepen op een lange overlevering en stamt uit de Oostelijke Han (25 - 220). Feitelijk betekent het: je bent van plan een tijger te schilderen maar het resultaat lijkt nergens op (het wordt een raar soort hond). Het wordt gebruikt voor: "Je hebt prachtige plannen, maar je mist de kwaliteiten om ze te realiseren." Deze uitdrukking komt uit een brief van de beroemde geleerde Ma Yuan aan zijn neefjes Ma Yan en Ma Dun. Ma Yuan werd nog wel eens aan het hof ontboden om zijn visie te geven op bepaalde problemen en genoot daardoor veel aanzien. En natuurlijk werd hij daarvoor ook 'vorstelijk' beloond. Zijn neefjes dachten: "Dat kunnen wij ook" en legden zich toe op breedvoerige visies en het trainen van hun overtuigingskracht. Ze misten echter de wijsheid, het inzicht en de nuances van het betoog waardoor ze het drammen bijna tot kunst hadden verheven. Ma Yuan had niet eens in de gaten wat de beweegredenen van zijn neefjes waren en dat hij hun voorbeeld was, maar hij hoorde hier verontrustende verhalen over en besloot ze een brief te schrijven: "Ga eens te rade bij Long Bao (destijds bekend om zijn bescheidenheid en neiging tot zwijgen) en probeer niet Du Jiliang (destijds een bekend

redenaar) te imiteren. Op deze wijze zijn jullie als iemand die een tijger wil tekenen maar een hond neerzet", zo schreef hij. De brief werd openbaar en de term populair aan het hof en bij de literaten.

Voor een goede begripsbepaling moet nog gezegd worden dat de tijger als koning der dieren gold en de hond een van de laagste plaatsen innam in het Chinese dierenrijk.

Een bekende variant is: 'een tijger tekenen, maar met een soort hond eindigen' 畫虎不成反類犬 [画虎不成反类犬 huahubucheng fan lei quan]. Dit wordt vaak vertaald als 'een slechte imitatie'.

Een gras- of strohond. 芻狗 [刍狗 chu gou]. Deze term wordt gebruikt om iets aan te duiden wat weinig waarde heeft. Het is ontleend aan het vijfde hoofdstuk van de Tao Te King [Daodejing] die wordt toegeschreven aan Lao Tze [Laozi]. Hierin staat: "De natuur is niet genadig; zij ziet alles slechts als grashonden - de heilige mens is niet genadig; hij ziet de massa als grashonden." Voor zover wij begrijpen, waren 'grashonden' de offerdieren van de

allerarmsten. De hond was al het goedkoopste en laagst in rang staande offerdier, maar als je zelfs dat niet kon betalen dan moest je er maar een van stro offeren.

De strijd tussen hond en konijn. 犬兔之爭 [犬兔之爭 quantuzhizheng]. Dit is een Chinees equivalent van ons gezegde: "Twee honden vechten om een been, de derde loopt er mee heen." Het is ontleend aan een verhaal van een hond die een konijn zag en onmiddellijk de achtervolging inzette. Beiden waren echter goed aan elkaar gewaagd en na een poosje vielen ze allebei van uitputting neer. Prompt kwam er een jager kwam langs en die had - zonder er iets voor te hoeven doen - zo maar een konijn en een hond gevangen.

Hondenzoon, Hond-Kind of Hondje. 犬子 [quanzi]. Deze term is ontsproten aan een verhaal dat in ieder geval al zeer populair was in de Wei-dynastie (220 - 265). Szuma Hsiangju 司馬相如 [司马相如 Sima Xiangru], die leefde van circa 180 tot 117 voor onze jaartelling, was volgens dat verhaal gek op lezen en op het oefenen met wapens, vooral het zwaard. Zijn vader zou hem deze naam als troetelnaam gegeven hebben en vanaf het begin van de zevende eeuw wordt deze term gebruikt om 'mijn (nietswaardige) zoon' mee aan te duiden. De jongeling zou overigens later een gevierd dichter, schrijver en criticus worden, bekend en geprezen om zijn eenvoudige levensstijl.

Zoals de tanden van een hond in elkaar passen. 犬牙相制 [quanyaxiangzhi]. Nadat hij een succesvolle greep naar de macht had gedaan en daarmee de Han-dynastie had gesticht, besloot Keizer Gaozu (247 - 195 voor onze jaartelling) alle edelen, die geen familie van hem waren, te ontheffen van hun functie. Daarop gaf hij stukken grond die 'als het gebit van een hond in elkaar pasten' aan zijn familieleden en benoemde hen tot prins, graaf of hertog en zo creëerde hij een hechte verdedigingslinie om zijn eigen keizerrijkje. Toen keizer Jing in het jaar 157 voor Christus de troon besteeg zag hij zich geplaagd tegenover een machtige en strijdlustige groep van de familie Liu (de familienaam van keizer Gaozu).

Kort daarop moest keizer Jing het hoofd bieden aan een opstand van zeven prinses, welke geleid werd door Liu Pi (één van de leden van de Liu clan en 'prins' van het staatje Wu). De keizer wist deze revolutie met moeite te onderdrukken maar hij leerde hier geen les uit; ook hij ging over tot het benoemen van familieleden op belangrijke posities en gaf ze stukken grond. Niet lang daarna

besteeg keizer Wu (in 140 voor Christus) de troon en zijn ministers wezen hem op de gebeurtenissen uit de recente geschiedenis. Keizer Wu ontbood alle adel, maar die wilden van geen wijken weten. "Onze rijken zijn als de kaken van een hond met elkaar verbonden, heer, opdat geen enkel vijandig leger onopgemerkt hier tussendoor kan glippen en de hoofdstad zou kunnen aanvallen." Keizer Wu was een wijs man en verklaarde de rechten van de adel onvervreemdbaar, maar hij nam daarna wel allerlei maatregelen om de macht van zijn vazallen in te perken en splitste de al te grote gebieden. Hij benoemde een aantal gouverneurs om het reilen en zeilen in de gewesten in de gaten te kunnen houden en om hem bij dreigend gevaar tijdig te waarschuwen.

Van latere datum zijn de volgende varianten - met identieke betekenis - bekend: 'hondentanden sluiten in elkaar' 犬牙相錯 [犬牙交错 quanya jiaocuo] en 'hondentanden sluiten op elkaar aan' 犬牙相臨 [犬牙相临 quanya jiaolin]. Voor 相 xiang (elkaar) wordt recentelijk ook wel 交, jiao (gezamenlijk) gebruikt. Deze term wordt tegenwoordig overigens ook gebruikt om een loopgraaffront of een kartelgrens aan te geven.

Hondenland. 狗國 [狗国 gouguo]. Een gezant van de staat Chi werd in de vijfde eeuw voor onze jaartelling naar de staat Chu gezonden. Het nieuws van zijn komst snelde hem vooruit en in de staat Chu was ook het gerucht aangekomen dat deze gezant nogal klein van stuk was. Men wilde hem niet voor schut zetten en had bedacht dat het beter zou zijn om hem via een kleinere deur het paleis binnen te laten (volgens andere bronnen ging het om een kleinere poort in de stadsmuur). Bij de poort aangekomen, weigerde de gezant echter en sprak: "Als men naar een Hondenland gaat dan betreedt men dat via een hondenluik. Ik kom als gezant naar de staat Chu en zal deze dan ook niet betreden via een hondenluik." De term is nog lang in gebruik geweest voor 'mijn onbeduidende land'.

Slechter dan honden en varkens. 狗彘不若 [gouzhiburuo]. Deze uitdrukking valt terug te vinden in 'Glorie en Schande' 榮辱 [榮辱 rong-ru], een werk uit de derde eeuw voor Christus van de hand van de filosoof Hsun Tzu 荀子 [Xunzi]. Hierin valt te lezen: "Een zeug gaat een tijger te lijf om haar biggen te beschermen en een zogende moederhond verlaat nimmer haar pup, maar een mens is in staat om buiten zichzelf te geraken en niet alleen zijn familie, maar ook zijn heer en meester te verzakken." Deze term wordt gebruikt om een door en door slecht mens mee af te schilderen.

Honden blaffen naar iedereen die hun meester niet is. 狗吠非主 [goufeifeizhu]. Volgens de overlevering blafte de hond van de heer Chih fel naar Keizer Yao (2357 - 2255 voor Christus) en kwispelde hij naar heer Chih. Niet omdat Keizer Yao een slecht mens was maar omdat heer Chih nu eenmaal de baas van de hond was. Van oudsher is deze uitdrukking gebruikt om hiërarchische spanningen mee aan te geven, maar tegenwoordig wordt hij gebruikt om personeel aan te duiden wat niet erg meewerkt of dat geen orders aan wil nemen van een nieuwe chef of invaller.

Een hond is niet goed te noemen, alleen omdat hij kan blaffen en een man die goed kan spreken is daarmee nog geen goed mens. 狗不以善吠為良 [狗不以善吠为良 goubuyishan feiweiliang]. Algemeen gezegde, waar geen nadere toelichting op nodig is.

Hondenopening (of Hondengat). 狗竇開 [狗竇开 goudoukai]. Dit is een zeer oude term die gebruikt werd om een scheur in de muur rond een perceel aan te duiden. Chang Hsuan-Tsu 張玄之 [張玄之 Zhang Xuanzhi] was als kind (al) heel bijzonder en miste op zijn achtste een tand. Een oude man kwam voorbij en wilde hem plagen. Hij vroeg de jongen: "Waarom heb je zo'n hondengat in je mond?"; waarop het knaapje antwoordde: "Om puppies zoals jij erin en eruit te laten". Het wordt nog steeds gebruikt om mensen te plagen die een tand missen en hoewel dit een beetje flauw klinkt, hebben we toch besloten om deze term op te nemen. Niet alleen omdat het nog steeds gebruikt wordt, maar ook omdat het één van de oudste mopjes (zoiets het alleroudste mopje) uit de geschiedenis is. Deze 'kwinkslag' was namelijk al in omloop tijdens de Han-dynastie (207 voor Christus tot 220 na Christus)! Wat er verder van dit taalvaardige kind terecht is gekomen, hebben we nog niet kunnen achterhalen (tips zijn welkom).

Een hondenstaart aan iets van sabel naaien. 狗尾續貂 [狗尾续貂 gouweixudiao]. Sabel is het bont van een zoogdier dat van oudsher in de wouden van Noord-Azië voorkomt. De Latijnse naam is *Mustela Zibellina* en de biologen zijn er nog niet uit of het nu een marterachtige is of dat dit dier behoort tot de familie van de wezel. Zeker is wel dat het sabeldier een mooie bruine vacht heeft met twee lagen haar (één langharig en één kortharig); het bont is niet alleen mooi om te zien, maar ook warm, glanzend en zacht.

De term wordt gebruikt om aan te geven dat het eigen werk van mindere kwaliteit is dan dat van een voorganger, dat een restauratie niet het niveau heeft van de meester die het origineel maakte, enzovoort. Momenteel wordt het ook gebruikt om 'slechte namaak', een 'slechte replica' of een 'knullige voortzetting' van bijvoorbeeld een theaterstuk waarvan de hoofdrolspeler vervangen is, aan te geven.

Feitelijk is deze spreuk begonnen als "Een hondenstaart voor sabel gebruiken" of "Sabel door hondenstaarten vervangen" en voor het ontstaan daarvan moeten we terug naar de Westelijke Jin-dynastie (265-316).

Toen Sima Yan zichzelf (als keizer Wu) uitgeroepen had tot eerste keizer van de Jin-dynastie, begon hij met het uitdelen van landgoederen en titels om zo de loyaliteit van zijn vazallen te kopen - dat dit niet het gewenste effect heeft gehad mogen we afleiden van het feit dat deze dynastie slechts een halve eeuw heeft bestaan (zie ook het stukje hierboven: 'Zoals de tanden van een hond in elkaar passen'). Alle 'geadelde' ontvingen bij deze plechtigheid een zilveren zegel en een stuk sabelbont. Toen keizer Wu in het jaar 290 stierf volgden tien onrustige jaren waarin meerdere vorsten om de hegemonie streden en complotten aan de orde van de dag waren. In 300 deed generaal Sima Lun, die door Keizer Wu al benoemd was tot Prins van Zhao, met succes een greep naar de macht. Hij zette de regerende Keizer Hui aan de kant en stichtte een junta. Omdat hij wel het mandaat van de Jin-dynastie wilde voortzetten begon hij in navolging van Keizer Wu ook titels en landgoederen te verdelen onder zijn getrouwen, maar het land was in tien jaar oorlog zo verarmd dat er nauwelijks zilver en sabelbont voorhanden was. Sima Lun was echter niet voor één gat te vangen en ging over tot het uitdelen van witgeschilderde plankjes in plaats van de zilveren zegels en hondenstaarten in plaats van stukken sabelbont. We mogen dit gezegde dan ook best - iets vrijer - vertalen met: Als er niet genoeg sabel is dan vullen we het op met hondenstaarten.

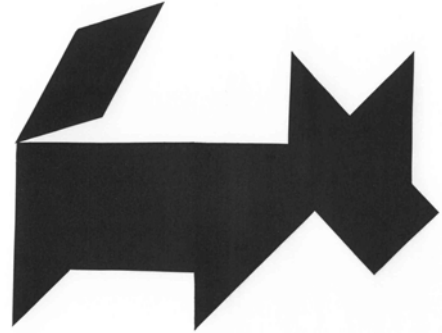
Sima Lun maakte zich hiermee letterlijk onsterfelijk belachelijk en veel meer kon hij ook niet op zijn naam zetten want in 301, amper één jaar na zijn machtsgreep, werd hij gedwongen tot zelfmoord.

Zelfs kip en hond stijgen ten hemel. 雞犬升天 [鸡犬升天 Jiquanshengtian]. Dit is een populaire afkorting van: 'Als iemand de onsterfelijkheid bereikt dan gaan zelfs de kippen en honden mee naar de hemel' 一人得道，雞犬升天 [一人得道，鸡犬升天 Yirendedao Jiquanshengtian]. Dit gezegde wordt gebruikt om aan te geven dat als iemand een promotie krijgt, zijn ondergeschikten (of familieleden) daarin meestal delen; ze krijgen ook ineens meer betaald of leuker werk.

Ook dit gezegde gaat terug op een heel oud verhaal:

Prins Liu An leefde tijdens de Westelijke Han-dynastie (207 voor Christus tot het jaar 9 na Christus) en was bijzonder gefascineerd door het taoïsme. Vooral de methoden die de taoïsten pretendeerden gevonden te hebben om onsterfelijk te worden boeiden hem mateloos. Hij besloot in het hele land bekend te laten maken dat hij de meest bekwame meesters in de onsterfelijkheid in zijn paleis wilde ontvangen. Weken en maanden gingen voorbij en er verscheen niemand aan de poort.

De prins begon al te twijfelen aan alle mooie verhalen die hij had gehoord en gelezen toen op een dag zich acht oude grijze mannen bij de poort meldden. De prins fronste zijn wenkbrauwen. Eerst niemand en nu ineens acht tegelijkertijd? Hij liet ze naar de ontvangsthuis brengen waar hij ze begon te ondervragen. Al snel had het achttal door dat ze te maken hadden met een scepticus en om de prins in één keer goed te overtuigen, veranderden ze zich in acht knapen van een jaar of tien. De prins was sprakeloos, maar vooral overtuigd. In de dagen daarna gaf hij ze goed te eten en meer dan genoeg te drinken; ook liet hij merken dat hij er veel voor over zou hebben als ze hem een onsterfelijkheidspil zouden kunnen laten zien. En omdat hij niet wist wie de grootste meester was en ook niemand voor het hoofd wilde stoten, vroeg hij die gunst aan elk der acht ouden afzonderlijk. Na een paar weken besloten ze hem maar zijn zin te geven en kort daarop kreeg hij van elk der meesters een onsterfelijkheidspil. De Prins was zeer verheugd en wilde natuurlijk op gepaste wijze zijn weldoeners danken. Hij nodigde zelfs al zijn bedienden uit om de volgende dag de grote gebeurtenis mee te maken; hij zou tijdens een indrukwekkende plechtigheid op het binnenhof twee pillen nemen (zodat niemand zou afgaan als er één niet werkte). De volgende ochtend verliepen alle voorbereidingen volgens plan totdat een ruiter het voorhof op kwam stormen. Hij kwam met de onheilstijding dat de keizerlijke garde onderweg was om Liu An te arresteren op verdenking van hoogverraad. De paniek sloeg toe. "Wat moet ik nu?", riep de prins terwijl hij met verwilderd over de binnenplaats liep. "Dit zou nog wel een bijzonder heugelijke dag voor mij worden!" "Neem een pil.", zeiden de acht wijze mannen laconiek. Dat deed de prins en na enkele tellen steeg hij in een wervelwind, samen met de meesters, op naar de hemel. Door de windvlaag vielen echter alle schalen om en de etensresten werden in een oogwenk, samen met de resterende zeven pillen, opgepeuzeld door enkele honden en kippen die op de binnenhof rondscharrelden. Tot grote verbijstering van de omstanders verdwenen ook zij een paar tellen later, hun meester achterna.

Kippen en honden horen elkaar. 雞犬相聞 [鸡犬相闻 jiquanxiangwen]. Deze uitdrukking komt uit de Tao Te King [Daodejing] van Lao Tze [Laozi]. In hoofdstuk 80 wordt hiernaar verwezen. Het wordt gebruikt om een hecht buurtschap af te schilderen waar ieder zijn gang gaat en mensen elkaar in hun waarde laten.